

Børn og unges erfaringer med at fortælle om vold og seksuelle overgreb – En kvalitativ undersøgelse

Hovedresultater

Hovedresultater

Børn og unge, der er udsat for vold eller seksuelle overgreb, fortæller ofte ikke om deres oplevelser. Når de gør, fortæller de det ofte til personer tæt på dem, såsom en ven eller en forælder. Det er til gengæld sjældent, at de fortæller om det til myndighederne, og det kan have den konsekvens, at myndighederne først sent og i nogle tilfælde aldrig får kendskab til det.

Formålet med rapporten er at belyse børns og unges erfaringer med at gøre opmærksom på eller fortælle om vold og seksuelle overgreb med fokus på at identificere, hvilke mekanismer der kan fremme eller omvendt hindre, at børn og unge fortæller om sådanne oplevelser, samt afdække børnene og de unges oplevelser med håndteringen af disse sager. Rapporten bygger på kvalitative interview med 20 børn og unge og belyser følgende spørgsmål:

- Hvornår, hvordan og til hvem har børnene og de unge fortalt om eller på anden vis givet udtryk for oplevelser med vold og seksuelle overgreb, og hvilke overvejelser havde de i forbindelse hermed?
- Hvordan oplevede børnene og de unge, at deres fortælling eller andre udtryk blev håndteret af såvel myndighederne som personer i deres hverdagsliv?
- Hvordan kan børnene og de unges erfaringer anvendes til at styrke fagpersoners arbejde med at støtte børnene og de unges erkendelse samt styrke opsporings- og håndteringsarbejdet?

Rapporten belyser vold og seksuelle overgreb i hjemmet, dvs. i barnet eller den unges nære familierelationer. Det dækker i denne rapport over børn og unge, der har været udsat for fysisk vold, psykisk vold, seksuelle overgreb eller oplevet partnervold mellem deres primære omsorgsgivere. Der er fokus på overgreb udøvet af nære familierelationer eller af andre voksne med nær tilknytning til familien.

Tre faser i børnene og de unges forløb

Børnene og de unges forløb med at gøre opmærksom på eller fortælle om deres oplevelser kan inddeles i tre faser: *erkendelsesfasen*, *opsporingsfasen* og *håndteringsfasen*. De tre faser afløser ikke nødvendigvis hinanden, men væves ofte ind i hinanden.

Erkendelsesfasen er en relationel proces, hvor både barnet eller den unge og omgivelserne gennemgår en erkendelsesproces

Det kan være en længerevarende proces for barnet eller den unge at begribe, forstå og erkende, at vedkommende er udsat for vold eller seksuelle overgreb. Barnet eller den unge kan mangle viden og sprog, som først med tiden udvikles. Derudover kan overgrebet være blevet normaliseret, hvilket kan gøre det vanskeligt at erkende, at det, der foregår, er forkert. I disse tilfælde kræver det en ændring i barnet eller den unges forståelse af det, der foregår. Forståelsen kan eksempelvis ændre sig gennem en eskalering af volden eller de(t) seksuelle overgreb (fx trusler fra voldsudøveren), eller i mødet med andre familiemiljøer (fx hos venner). Disse forhold peger på, at det er vigtigt at støtte børnene og de unge i erkendelsesprocessen, eksempelvis gennem samtaler og indsatser, der kan øge deres viden om overgreb.

Personer omkring barnet eller den unge gennemgår også en erkendelsesproces, hvor de forsøger at samle informationer, der kan støtte dem i at forstå deres bekymring eller mistanke. Nogle børn og unge har oplevet, at personer omkring dem har haft svært ved at opdage og forstå, at de blev udsat for overgreb, mens andre har oplevet, at omgivelserne mistolkede eller misforstod årsagen til deres tegn og reaktioner. Dette peger på et behov for også at støtte personer i barnet eller den unges nærmiljø, så de får øget viden om tegn og reaktioner på overgreb, samt hvordan de skal reagere og agere på en bekymring eller mistanke.

Opsporingsfasen handler ofte om børn og unges muligheder for at gøre opmærksom på eller fortælle om deres oplevelser, hvor andres reaktioner kan spille en afgørende rolle i at åbne eller omvendt lukke dette mulighedsrum

At gøre opmærksom på eller fortælle om vold og seksuelle overgreb – nonverbalt eller verbalt, bevidst eller ubevidst – er for børn og unge ikke en enkeltstående begivenhed, men en relationel proces over tid. Tegn og reaktioner på overgreb kan både have en specifik og en generel karakter, der kan gøre det vanskeligt at vurdere, om de er udtryk for overgreb eller er udtryk for en form for mistrivsel. At opspore vold og seksuelle overgreb kræver derfor, at omgivelserne er nysgerrige på de tegn og reaktioner, som børn og unge udviser, for herigennem at afdække, hvad der ligger til grund for disse.

Når børnene og de unge for første gang giver udtryk for deres oplevelser, sker det ofte i tillidsfulde relationer, der gør det muligt at tale om svære emner. Andre børn og unge oplever et behov for at fortælle om det i en periode, hvor volden eller de(t) seksuelle overgreb eskalerer, eller fordi de oplever et øget pres eller stressniveau. Nogle børn og unge kan udadtil give det indtryk, at de ikke taler om det, men de kan have betroede i familien, som de taler med. Dette gælder særligt de børn og unge, der oplever partnervold i hjemmet, her bliver den ikke-voldelige forælder ofte en nær betroet. Denne dynamik kan dog gøre det vanskeligt for andre uden for familien at få viden om volden, hvilket peger på en særlig opmærksomhed omkring, hvordan børn og unge, der oplever partnervold i hjemmet, opspores. Derudover kan

det, at overgrebet finder sted i de nære familierelationer, vanskeliggøre, at barnet eller den unge fortæller om det, da vedkommende kan have ambivalente følelser i relation til overgrebspersonen. I samtaler med børn og unge er det derfor vigtigt at være opmærksom på både at skabe rum for, at barnet eller den unge kan give udtryk for komplekse og modsatrettede følelser, og at tilhøreren er i stand til at høre og forstå disse oplevelser og åbent spørge ind.

Tillidsfulde relationer spiller en central rolle i forhold til at skabe et trygt rum, hvor børnene og de unge kan dele deres oplevelser. Det tager tid at udvikle tillidsfulde relationer, og det er derfor vigtigt at sikre, at børn og unge har adgang til tillidsfulde relationer i deres hverdag, samt have fokus på, hvordan forskellige relationer kan indgå i opsporingsarbejdet. Børnene og de unges jævnaldrende fremhæves ofte som vigtige betroede, men jævnaldrende kan mangle viden om, hvordan de hjælper deres ven til at få professionel hjælp. Det peger på vigtigheden af at støtte børnene og de unges nære relationer, så de ved, hvad de skal gøre, hvis en ven eller en nær relation betror sig til dem.

At åbne op om vold og seksuelle overgreb er en proces, der sker i samspil med personer omkring barnet eller den unge, hvor andres reaktioner kan spille en afgørende rolle. Børnene og de unges bekymringer for andres reaktioner kan betyde, at de ikke fortæller om det. Det er derfor vigtigt at være opmærksom på barnet eller den unges bekymringer ved at spørge ind til og adressere disse. Derudover fortæller børnene og de unge både om negative og positive måder at blive mødt på – hvor mistro og tvivl kan betyde, at de bliver tilbageholdende med at dele deres oplevelser, mens at blive hørt, troet på og bekræftet kan støtte dem i at fortælle. I samtaler med børn og unge er det derfor vigtigt at bekræfte deres oplevelser og undgå at så tvivl om disse.

Håndteringsfasen kan opleves som en modsætningsfyldt proces, hvor personlige oplevelser skal deles med personer og i omgivelser, som barnet eller den unge ikke kender

Ligesom det kan være vanskeligt at fortælle om oplevelser med vold og seksuelle overgreb for første gang, så kan det også være vanskeligt at skulle fortælle om det igen til forskellige fagpersoner. Børnene og de unge skal i forbindelse med håndteringsfasen ofte fortælle om personlige og fortrolige oplevelser til personer og i omgivelser, de ikke kender. Dette kan opleves modsætningsfyldt, da det kræver et trygt og tillidsfuldt rum, hvilket kan blive udfordret, når de skal indgå i samtaler med nye fagpersoner. Her kan eksisterende tillidsfulde relationer (fx et familiemedlem eller en pædagog) bidrage til at understøtte skabelsen af et tillidsfuldt rum i nye og ukendte rammer, hvilket peger på en opmærksomhed omkring, hvordan personer fra barnet eller den unges hverdag kan understøtte håndteringsfasen.

Det kan være vanskeligt for børnene og de unge at sætte ord på oplevelser, som kan være ubeskrivelige i den forstand, at de kan mangle et sprog for at tale om disse oplevelser. Her kan den måde, som børnene og de unge spørges og lyttes til, være med

til at begrænse eller omvendt fremme deres muligheder for at dele deres oplevelser. Det handler både om at kunne stille spørgsmål, der er tilpasset barnet eller den unges alder, viden og sproglige færdigheder, og stille spørgsmål, der er relevante, meningsfulde og giver plads til barnet eller den unges perspektiv, så de føler sig hørt og bekræftet. At tale med børn og unge i en myndighedskontekst kræver generelt et fokus på, hvordan barnet eller den unge inddrages, så vedkommende får mulighed for at give udtryk for sine synspunkter og få indflydelse på forløbet.

Samtidig med myndighedernes håndteringsforløb håndteres viden om overgrebet også i barnet eller den unges nærmiljø. For børnene og de unge er dette (fortsat) forbundet med overvejelser om, til hvem og hvor meget de fortæller, samt hvilke personer de søger støtte hos – ikke blot, mens sagen pågår, men også efterfølgende, når hverdagen sætter ind igen. Støtte fra nære relationer i hverdagen kan være et vigtigt element i forhold til at reducere negative efterdønninger af overgrebet. Det er derfor vigtigt at afdække barnet eller den unges behov for og ønske om støtte.

Ti opmærksomhedspunkter i samtaler med børn og unge om vold og seksuelle overgreb

Børnene og de unge giver i interviewene en række råd til, hvordan fagpersoner og rammerne omkring kan understøtte samtaler om overgreb. Disse råd er nært knyttet til børnene og de unges erfaringer med at fortælle om det gennem de tre faser og kan samles under ti opmærksomhedspunkter.

Den gode dialogpartner

1. Vær opmærksom på tegn og reaktioner og inviter til samtale: Børn og unge kan give udtryk for overgreb på forskellig vis, herunder nonverbalt og verbalt, ubevidst og bevidst. For nogle børn og unge kan overgrebet være blevet normaliseret, og de kan mangle viden og sprog til at sætte ord på deres oplevelser. Det er derfor vigtigt at være opmærksom på tegn og reaktioner på vold og seksuelle overgreb og invitere til samtaler, der kan afdække, hvad der er på spil. Det kan være vanskeligt for børn og unge at beskrive deres oplevelser, og det kan derfor være en støtte at blive stillet forskellige spørgsmål, der kan hjælpe med at sætte ord på deres oplevelser.

2. Giv tid til fortællingen og følg op: At fortælle om overgreb er en proces, der kan være præget af barnet eller den unges bekymringer og overvejelser om, hvad der ville ske, efter de har fortalt det. Det er derfor vigtigt at give barnet eller den unge tid til at åbne op i sit eget tempo og vise, at man har god tid til samtalen. Processen med at fortælle udvikles dels i takt med børnenes og de unges erkendelse, dels i takt med at der skabes mulighed for, at de kan dele svære oplevelser. Det kan

derfor være nødvendigt at følge op og spørge ind til børnene og de unges oplevelser flere gange.

3. Vær lyttende og bekræftende: Det kan være vanskeligt for andre at høre og forstå børn og unges fortællinger om overgreb – dels fordi personer omkring barnet eller den unge selv gennemgår en erkendelsesproces, dels fordi børnene og de unges fortællinger kan indeholde komplekse og modsatrettede følelser og oplevelser. Det er derfor vigtigt at lytte til barnet eller den unges fortælling med åbenhed og sensitivitet, da det kan bidrage til at afdække barnet eller den unges perspektiv. Det er også vigtigt at bekræfte børn og unge i deres oplevelser, da de kan være i tvivl om det, der er sket.

4. Vær opmærksom på barnet eller den unges bekymringer: Børn og unge kan have forskellige bekymringer, der kan få betydning for, hvornår (og om) de deler deres oplevelser med andre. Det er derfor vigtigt at spørge ind til barnet eller den unges bekymringer for derigennem åbent at kunne adressere disse og dermed skabe rum for, at børnene eller de unge kan dele deres oplevelser. Det kræver også, at dialogpartneren er opmærksom på sine egne reaktioner, da reaktionerne potentielt kan forstærke barnet eller den unges bekymringer.

5. Gå fra generelle til specifikke spørgsmål: Den måde, hvorpå børn og unge stilles spørgsmål, er en central del af fortælleprocessen. Generelle og specifikke spørgsmål kan understøtte samtalen på forskellige tidspunkter i børn og unges forløb med at fortælle. Generelle spørgsmål, der udviser en nysgerrighed på stemninger i hjemmet og følelser relateret til forskellige personer, kan bidrage til at åbne samtalen i starten af forløbet. Det er dog vigtigt på et tidspunkt også at stille specifikke spørgsmål om konkrete hændelser, da disse spørgsmål kan bidrage til at bekræfte børnene og de unges oplevelser.

6. Giv barnet eller den unge kontrol over fortællingen: Børn og unge er ofte varsomme med at fortælle om deres oplevelser. Det er derfor vigtigt at give mulighed for flere samtaler, hvor barnet eller den unge gradvist kan åbne op, samt give mulighed for, at vedkommende kan signalere et ønske om at sætte samtalen på pause eller stoppe. Det er også vigtigt at skabe plads i samtalen til, at barnet eller den unge kan fortælle om det, som vedkommende synes er vigtigt, så vedkommende føler sig hørt og taget alvorligt.

7. Hav uformelle samtaler, der også handler om andet: Det kan være vanskeligt for børn og unge at tale om personlige oplevelser med personer, som de ikke kender. Det er derfor vigtigt, at samtaler tager form som en fælles dialog, som kan bidrage til at skabe en tryk og afslappet atmosfære. Generelt spiller tillidsfulde relationer en central rolle i fortælleprocessen, og her kan uformelle samtaler, hvor barnet eller den unge kan fortælle om andre aspekter af sit liv, bidrage til at udvikle relationen. Derudover kan uformelle samtaler også bidrage til at skabe en samlet og nuanceret fortælling om barnet eller den unge.

De gode rammer

8. Afhold samtaler i fortrolige rammer: At være udsat for vold eller seksuelle overgreb er et emne, der for børn og unge er følsomt og kan være vanskeligt at tale om. De omgivelser, som danner ramme for samtaler om overgreb, skal være fortrolige og signalere tryghed. Det omhandler dels den kontekst, hvori barnet eller den unge inviteres til samtaler (fx at det ikke foregår foran andre), dels de fysiske rammer for selve samtalen. Derudover er det vigtigt at tilbyde nogle rammer for samtalen, der understøtter børnene og de unges deltagelsesmuligheder (fx ved at give mulighed for at lave en aktivitet under samtalen). Dialogpartnerens adfærd spiller også en central rolle i at skabe rolige rammer. Det handler både om at udvise ro og være opmærksom på ens egne reaktioner under samtalen.

9. Vær transparent om vidensdeling: Børnene og de unge opfatter og behandler viden om overgreb som privat og fortrolig information. Derfor er det vigtigt at skabe transparens om vidensdeling, herunder hvilke informationer der bliver videregivet til hvem og hvordan. For nogle børn og unge kan det være en støtte at få hjælp til at sige det videre, og det er derfor vigtigt at afdække barnet eller den unges individuelle behov og ønsker.

10. Forklar roller, opgaver og det videre forløb: Det kan være vanskeligt for børn og unge at vide, hvad der vil ske, efter at de har fortalt om det. De kan have forskellige forventninger til processen, og det er derfor vigtigt at afdække og afstemme disse forventninger. Derudover møder børn og unge ofte en række forskellige fagpersoner gennem forløbet, hvoraf nogle har afgrænsede roller og opgaver. Det er derfor vigtigt at støtte børnene og de unge, så de ved, hvordan processen vil forløbe, hvem de skal tale med og hvorfor, samt hvilken rolle de forskellige personer spiller i det samlede forløb. Endelig er det vigtigt at være opmærksom på barnet eller den unges eventuelle behov for støtte, når det formelle forløb er slut.

Konklusion

At fortælle om vold og seksuelle overgreb er en vanskelig proces for børn og unge. Det kan være svært at begribe, forstå og erkende, at et barn eller en ung er udsat for overgreb – både for barnet eller den unge selv og for personer omkring vedkommende. Denne erkendelsesproces kan fortsætte gennem hele forløbet og kræver, at personer omkring barnet eller den unge støtter vedkommende til at forstå hændelserne gennem samtaler om og bekræftelse af vedkommendes oplevelser. Derudover kræver det at opspore vold og seksuelle overgreb, at fagpersoner har kendskab til tegn og reaktioner på sådanne oplevelser, og at der skabes et trygt rum, hvor barnet eller den unge i tillidsfulde relationer og fortrolige rammer kan dele sine oplevelser. Det er ikke nemt at spørge ind til samt høre og begribe børn og unges oplevelser med vold og seksuelle overgreb – hverken i erkendelsesfasen, opsporingsfasen eller håndteringsfasen. At spørge ind og lytte til børn og unges fortællinger er ikke desto mindre vigtigt for at afdække og forstå deres oplevelser og perspektiver. Denne inddragelse af barnet eller den unge gennem de tre faser er vigtigt for at afdække, hvad der er på spil, og hvordan fagpersoner bedst kan støtte vedkommende gennem forløbet, for derigennem at sikre, at barnet eller den unge får den hjælp og støtte, som vedkommende har behov for.

Fakta om undersøgelsen

Undersøgelsen bygger på kvalitative interview med 20 børn og unge i alderen 12-25 år. I alt har 12 piger og unge kvinder samt 8 drenge og unge mænd deltaget i undersøgelsen. Interviewene tog udgangspunkt i tidslinjemetoden og omhandlede personer og begivenheder, der har haft betydning for børnene og de unges proces, frem mod at andre fik viden om volden eller de(t) seksuelle overgreb, samt deres oplevelse af andres reaktioner og håndteringen efterfølgende.

Børnene og de unges erfaringer er blevet diskuteret på en workshop med fagpersoner for at bruge erfaringerne til at styrke praksis om opsporing og håndtering af disse sager.

Hovedresultater: Børn og unges erfaringer med at fortælle om vold og seksuelle overgreb

– En kvalitativ undersøgelse

VIVE/2024

HR_302648